

ISSN 2227-2844

ВІСНОВК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

№ 7 (296) ЖОВТЕНЬ

2015

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 7 (296) жовтень 2015

Частина II

За матеріалами

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Національно-патріотичне виховання дітей і молоді
в контексті ствердження суб'єктності української держави»*

Засновано в лютому 1997 року (27)

Свідоцтво про реєстрацію:

серія КВ № 14441-3412ПР,

видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)

Наказ Міністерства освіти і науки України № 793 від 04.07.2014 р.

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 3 від 30 жовтня 2015 року)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:
Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступник головного редактора –
доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –
доктор історичних наук, професор **Михальський І. С.**,
доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.**,
доктор біологічних наук, професор **Іванюра І. О.**,
доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.**,
доктор філологічних наук, професор **Глуховцева К. Д.**,
кандидат філологічних наук, професор **Пінчук Т. С.**,
доктор філологічних наук, професор **Дмитренко В. І.**,
доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

Редакційна колегія серії „Педагогічні науки”:
доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.**,
доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.**,
доктор педагогічних наук, професор **Докучаєва В. В.**,
доктор педагогічних наук, професор **Лобода С. М.**,
доктор педагогічних наук, професор **Караман О. Л.**,
доктор педагогічних наук, професор **Сташевська І. О.**,
доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.**,
доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.**

**Редакційні вимоги
до технічного оформлення статей**

Редколегія «Вісника» приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, праве й ліве) — 3,8 см ; верхній колонтитул — 1,25 см , нижній — 3,2 см .

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2012.

Статті у «Віснику» повинні бути розміщені за рубриками.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлени в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13 – 14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова «Список використаної літератури» або після слів «Список використаної літератури і примітки» (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю заключають 3 анотації обсягом 15 рядків (українською, російською) та 22 рядки (англійською) мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Статтю повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора: (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

ЗМІСТ

НАПРЯМИ І ТЕХНОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

1.	Алексєєва О. Р. Національно-патріотичне виховання підлітків на основі художньо-естетичних регіональних традицій як основа громадянської соціалізації молоді.....	6
2.	Головня В. О. Медіація як засіб профілактики жорстокості серед учнів основної школи.....	18
3.	Гуцол А. В. Навчальна дисципліна «Музейзнавство» як складова системи формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери туризму.....	25
4.	Желanova B. B. Система психолого-педагогічного супровіду молодших школярів-переселенців із зони АТО.....	29
5.	Ключан Ю. В. Третирання в підлітковому середовищі: сутність, соціально-педагогічні шляхи вирішення проблеми...	37
6.	Кравчук О. М. Аналіз регіонального тексту – активний засіб національно-патріотичного виховання молоді.....	45

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ СУЧASNOGO СУСПІЛЬСТВА

7.	Бабічев О. І., Котенєва І. С. Сучасні організаційно-педагогічні основи патріотичного виховання студентської молоді.....	53
8.	Баранівський В. Ф. Національно-патріотичне виховання військових кадрів у вищих навчальних закладах України.....	59
9.	Бикадорова Н. О. Шляхи реалізації комплексу виховних заходів з формування економічної свідомості студентів гуманітарних спеціальностей у навчально-виховному процесі ВНЗ.....	67
10.	Віntonяк В. Ф., Богайчук В. Ж. Психолого-педагогічні аспекти формування патріотичної свідомості у курсантів вищих військових навчальних закладів.....	73
11.	Дідик Н. М. Національно-патріотичне виховання сучасної студентської молоді.....	80
12.	Костенко С. Ю. Проблеми військовослужбовців Збройних Сил України та шляхи їх подолання.....	88
13.	Курліщук І. І. Проблема соціалізації студентства у контексті національно-патріотичного виховання.....	95

14.	Ливацький О. В. Фізичне виховання учнів як складова національно-патріотичного виховання.....	102
15.	Літовка Є. Ю., Літовка О. П. Патріотична спрямованість професійної позиції майбутнього вчителя як цільовий компонент процесу фахової підготовки у педагогічному коледжі.....	107
16.	Мордовцева Н. В. Вплив мови на формування національної свідомості молоді України.....	113
17.	Мороз В. П. Модель реалізації організаційно-педагогічних умов формування лідерських якостей студентів вищих навчальних закладів у процесі діяльності органів студентського самоврядування.....	119
18.	Назмієв А. О. Студентське самоврядування як засіб реалізації патріотичного виховання студентської молоді.....	127
19.	Степаненко В. В. Формування інтернаціональних цінностей у студентів-медиків як складова національного виховання.....	133
20.	Степаненко В. І. Громадянсько-патріотичне виховання учнів на уроках історії і правознавства.....	137
21.	Сура Н. А. Лінгвокрайнознавчий аспект у вивченні іноземної мови у середовищі немовного ВНЗ.....	142
22.	Юніна О. Є. Компетентісний підхід як основа процесу навчання іноземних мов у загальноосвітніх школах України...	150

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ
РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ
ТА ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

23.	Брюховецька О. А., Сергієчко Н. В., Цимбал О. В. Психологічні механізми розвитку патріотичних почуттів у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.....	157
24.	Пивоварова Г. С., Хомич О. М. Проблема національно-патріотичного виховання та усвідомлення громадянської позиції студентів вищого навчального закладу.....	163
25.	Радченко А. В. Роль вчителя основ здоров'я у формуванні національної свідомості дітей і молоді в процесі національно-патріотичного виховання.....	169
26.	Шинкарьов С. І., Шинкарьова О. Д. Спортивні ігри як засіб патріотичного виховання студентської молоді.....	175

НАПРЯМИ І ЗМІСТ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

27.	Аль-Хамадані Н. Д., Вдович О. М., Сидоренко Н. М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку як пріоритетний напрямок сучасної національної освіти.....	180
28.	Дудник О. М. Методи формування образу військовослужбовця у молодших школярів.....	187
29.	Єпіхіна М. А. Патріотичне виховання молодших школярів на традиціях козацької педагогіки.....	194
30.	Починкова М. М. Формування позитивного образу військовослужбовця Збройних Сил України в учнів початкової школи на уроках української мови та читання.....	200
31.	Федотова Т. В. Розвиток патріотичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку в тренінгових групах.....	204
32.	Юрків Я. І. Формування ідеалів патріотичного виховання школярів на сучасному етапі.....	209

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ЗАКЛАДАХ ТА ГРОМАДІ

33.	Крошка С. А., Матліна О. В. Реалізація завдань національно-патріотичного виховання студентської молоді у Лисичанському педагогічному коледжі.....	215
34.	Мінєнко Г. М., Чурілова В. Є. Досвід організації національно-патріотичного виховання у відокремленому підрозділі «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка».....	222

ЗАСОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

35.	Зажарська Г. П. Краснавство у національній свідомості сучасних школярів.....	229
36.	Нікітіна А. В. Прецедентний текст як засіб національно- патріотичного виховання на уроках української мови.....	236
37.	Отрощенко Н. Л. Лекція-презентація як один із способів формування національної свідомості та патріотизму студентської молоді Луганської області.....	244

38.	Тунтуєва С. В. Застосування кейс-менеджменту в роботі з жінками, постраждалими від насильства в сім'ї.....	250
39.	Швирка В. М. Віртуальна екскурсія як засіб патріотичного виховання шкільної молоді.....	257

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

40.	Ваховський Л. І. Репрезентативність джерельної бази історико-педагогічного дослідження.....	264
41.	Ваховський М. Л. Діяльність Усесвітньої ради співтовариств з порівняльної освіти як чинник розвитку порівняльно-педагогічних досліджень.....	271
	Відомості про авторів.....	283

Gutsol A. V. Discipline "Museology" as a component of the formation of professional competence of future specialists in tourism

In the article the role and place of discipline "Museology" in the structure of training for the specialty "Turystoznavstvo (tourist activity)". Determined that the indicated discipline is a professionally-oriented sampling for students. Emphasized that currently the students who chose to study travel, hotel and restaurant wing, pushing extremely high requirements dictated by the growth vybahlyvosti consumer travel services, tourism and the intensification of information flows.

The article stated that the museum is currently gaining popularity again, resulting in the opening of new museums as well as the revival of existing ones. This trend is due to the fact that modern man seeks to generate new feeling enriched spiritually, to know the present and the past. This problem is best solved Museum. That is why the study of the subject "Museology" extremely urgent and important task today for future expert. In the article the content of lectures, which are as acquainted with the organization, structure and foundations of the museum, museum exhibits, cultural, educational and recreational work of museums. Practical exercises designed to develop skills and the ability to create museum exhibits, maps of "history exhibit," highlight the most atraktyvnyh exhibits and more. Through self-study students improve the skills of self-treatment material, its synthesis and classification, they learn to analyze the system of museums in Ukraine.

Key words: museum, attraction, exhibit, recreational robot.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2015 р.

Прийнято до друку 30.10.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.035.6

В. В. Желанова

**СИСТЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВІДУ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ-ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ІЗ ЗОНИ АТО**

Драматичні події, що відбуваються сьогодні на сході України, руйнують звичну картину світу як у частини дорослого населення країни, так – і це слід особливо підкреслити – у дітей і підлітків. Діти стали свідками військових дій, боїв і загибелі людей. Багато з них у зв'язку з переселенням сімей в західні, центральні та інші регіони змінили звичне середовище і вимушенні відвідувати нові дитсадки, школи, інколи навіть опановувати іншу мову. Вантаж болю, страждань, пережитих на територіях, непідконтрольних українській владі вони принесли з собою і на мирні території.

Про масштаби цієї драми неважко судити за даними офіційної статистики. В Україні в даний час близько півтора мільйона тимчасово переміщених осіб. Дітей серед них – близько 200 000. За даними ЮНІСЕФ, до 60% наших неповнолітніх співгromадян в зоні АТО отримали різного роду психологічні травми.

Немає сумніву в тому, що центральними державними інститутами, органами влади практично всіх областей України вже реалізовано і реалізується в даний час цілий комплекс реабілітаційних заходів, спрямованих на надання допомоги громадянам, у тому числі юним громадянам України, які опинилися в непростій ситуації. У цьому контексті можна стверджувати, що останнім часом в країні склалася система соціально-економічної роботи з тими, хто на собі випробував весь драматизм зони АТО. Разом з тим, очевидно й інше: психолого-педагогічна допомога дітям і підліткам, у тому числі реалізація заходів з подолання посттравматичних синдромів, фобій, відповідна особливостям пережитого періоду корекція системи освіти – по цим і іншим складовим реабілітаційних заходів є ряд проблем, вирішення яких, вважаємо, вимагає більш пильної уваги педагогів та психологів. При цьому однією з найбільш важливих проблем є розробка системи психолого-педагогічного супровіду дітей молодшого шкільного віку, що переселилися із зони АТО.

Становлення системного підходу, розробка його філософських аспектів й обґрутування методологічних функцій пов’язано з працями В. Афанасьєва, І. Блауберга, Н. Мойсеєва, В. Садовського, А. Уємова, Е. Юдіна. Можливості системного підходу щодо дослідження педагогічних явищ представлені у працях А. Корольова, Н Кузьміної. Різні аспекти проблеми психолого-педагогічного супроводу дітей досліджували Т. Азарова, Е. Александровська, Є. Афанасьев, М. Битянова, Н. Васильєва, І. Гафуров, Л. Колтирева, О. Львова, О. Матвєєва, О. Рудякова, С. Щепіна та ін. Позитивну динаміку досліджень з проблеми психологічної допомоги дітям й підліткам демонструють вчені та фахівці Соціально-психологічного методичного центру з реабілітації Інституту соціальної та політичної психології, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ, Української асоціації фахівців з подолання наслідків психотравмуючих подій і деякі інші установи та організації. Проте, слід зауважити, що проблематика, пов’язана з прогнозуванням соціальних проблем, які „діти війни” створять суспільству, з психолого-педагогічним супровідом зазначененої категорії дітей розробляється не достатньо. Можливо позначається недостатність інформаційних масивів, обмеженість доступу дослідників у зону АТО. Утім, безпосередньо на місцях, є цікаві напрацювання фахівців органів соціального захисту населення, дитячих психологів-практиків, волонтерських та інших аналогічного характеру організацій в Лисичанську, Сєвєродонецьку, Слов’янську, цілому ряді інших міст і районів Луганської та Донецької областей. Так, в Лисичанську досить

продуктивно діє програма соціально-психологічного супроводу дітей, які потрапили в кризову ситуацію. Співробітники психологічної служби беруть активну участь у волонтерській роботі, допомагають сім'ям, постраждалим від військових дій. Крім надання психологічної допомоги, вони збирають кошти, речі для сімей вимушених переселенців. Проте окремого вивчення потребує проблема психолого-педагогічного супровіду дітей-переселенців молодшого шкільного віку із зони АТО.

Мета статті проаналізувати систему психолого-педагогічного супровіду дітей-переселенців молодшого шкільного віку із зони АТО.

Визначимося з ґрунтовними позиціями представленої статті.

1. Реалізація психолого-педагогічного супровіду дітей із зони АТО ґрунтуються на положеннях особистісно зорієнтованого, антропологічного, гуманістичного підходів, відповідно до яких метою освіти є цілісний, різnobічний розвиток особистості; на ідеях аксіологічного й смислового підходів, що пов'язані з реалізацією ціннісно-смислового ставлення до дитини; на позиціях діяльнісного й суб'єктного підходу, що передбачають залучення дітей до різних видів діяльності, яка базується на їх суб'єктній активності та ініціативності; на ідеях системного підходу, відповідно до яких психолого-педагогічний супровід розглядається як система.

2. Відповідно до підходів Н. Кузьміної щодо сутності педагогічної системи як безлічі взаємопов'язаних структурних й функціональних компоненів [1], в структурі психолого-педагогічного супровіду ми виокремлюємо структурну складову, що пов'язана з метою, суб'єктами супровідного процесу, засобами комунікації між ними та функційну складову, що представлена гностичним, проектувальним, організаційним та комунікативним компонентами.

3. Уявляється актуальним переосмислення певних канонів вікової психології (Л. Виготський, О. Леонтьєв, Д. Ельконін), пов'язаних з кризою 7 років, з психологічними особливостями дітей молодшого шкільного віку, з рушійними силами та віковими можливостями їх особистісного розвитку з урахуванням, так званого «синдрому Донбасу», тобто трансформацій, що відбуваються в дитячому соціумі й, відповідно, в психіці дітей в результаті драматичних подій, травматичних ситуацій, які пережили діти і підлітки на сході України. Оскільки стратегії кризової психології суттєво відрізняються від класичної психології.

4. Етимологія терміна «супровід» пов'язана з глаголом «супроводжувати», що означає «... йти, їхати разом з кимось як супутник» [2, с. 611]. Виходячи з цього, психолого-педагогічний супровід молодшого школяра-переселенця із зони АТО – це системна діяльність вчителя початкових класів та практичного психолога, спрямована на створення комплексної системи організаційних та психолого-педагогічних умов, що сприяють ефективній реабілітації після перенесеного «військового стресу», профілактиці психічних та

поведінкових відхилень, успішній адаптації та інтеграції дітей в новий соціум, нормалізації сімейних стосунків.

Отже, базуючись на окреслених позиціях, розглянемо систему психолого-педагогічного супровіду молодших школярів-переселенців із зони АТО.

Метою цієї системи є реабілітація дитини після «військового стресу», попередження, профілактика психічних відхилень, пов'язаних зі станом тревоги й страху та дивіації у поведінці, створення умов для ефективної адаптації до нового навчального закладу, до нової системи стосунків з однолітками та вчителем, а також умов для повноцінного розвитку особистості молодшого школяра.

Суб'єктами супровіду є педагоги, психологи, об'єктами – молодші школярі, які попали у складні життєві обставини й мають емоційні розлади та їх батьки. Проте така диференціація є умовною, оскільки відповідно до положень діяльнісного й суб'єктного підходів діти є також активними учасниками зазначеного процесу.

Засоби педагогічної комунікації як структурний складник пропонованої системи представлені індивідуальними та груповими бесідами з дітьми та їх батьками, консультаціями, психолого-педагогічною освітою, іграми. Проте найбільш ефективною формою надання допомоги молодшим школярам є проведення психолого-педагогічного консиліуму. Ця форма роботи стосується як дітей переселенців так і дітей, які навчалися в даному закладі та в яких виникли проблеми у зв'язку із сучасною соціально-політичною ситуацією. Психолого-педагогічний консиліум дозволяє об'єднати зусилля педагогів, працівників психологічної служби та інших суб'єктів навчально-виховного процесу, які зацікавлені в успішному навченні і повноцінному розвитку дітей, намітити цілісну програму індивідуального супроводу та адекватно розподілити обов'язки і відповідальність за її реалізацію.

Такими є структурні компоненти системи психолого-педагогічного супровіду молодших школярів із зони АТО.

Розглянемо функційні складові зазначеної системи.

Гностичний компонент пов'язаний з діагностико-аналітичною діяльністю педагога та психолога, що передбачає діагностику й вивчення особистості учня; систематичне відстеження його психолого-педагогічного стану й динаміки особистісного розвитку. При цьому варто відзначити, що особливо вразливою групою вважаються жінки та діти із соціально незахищених категорій населення; сім'ї, члени яких загинули або були поранені в ході трагічних подій, зокрема, вдови, які залишилися єдиними годувальниками родин; сім'ї військовослужбовців, які стають внутрішніми мігрантами. Надзвичайної уваги потребують діти із сім'ї, в яких загинули їхні рідні та близькі, друзі і знайомі. Працівникам психологічної служби необхідно знати про такі сім'ї, своєчасно надати необхідну психологічну-педагогічну допомогу на підставі попередньої діагностики їх стану.

Проектувальний компонент полягає у цілепокладанні, плануванні, розробці стратегії психолого-педагогічного супровіду молодших школярів, прогнозуванні очікуваних результатів, тобто будується на антиципаційних механізмах.

Організаційний компонент представленої системи спрямований на створення умов для ефективного розвитку молодших школярів та їх успішного навчання, а також умов для надання допомоги дітям, які мають проблеми в психічному розвитку, навчанні в результаті перенесеного «військового стресу».

Отже, важовою умовою успішності навчання є робота педагогів й психологів з відновлення й підвищення шкільної мотивації. Оскільки безперервна травмуюча ситуація, що пов'язана з інформацією з фронту, з блокадним побутом отруїли у частині дітей мрію про навчання у школі, про красиву шкільну атрибутику, про дорослішання з портфелем у руках. До того ж діти із зони АТО відстають у навчанні, спостерігається зниження концентрації уваги, погіршення пам'яті. Тобто стрес деструктивно впливав на дитячу психіку. Утім на формування й відновлення мотивації дитини до навчання позитивно впливає реалізація індивідуального підходу та створення ситуації успіху, використання вчителем активних форм організації навчального процесу, наприклад парної роботи, ігрових вправ, а також гнучкість навчального процесу, що полягає у його можливості трансформуватися залежно від індивідуально-психологічних особливостей тих дітей, які прийшли навчатися в даний заклад.

Необхідно звернути увагу на організацію психолого-педагогічної та політичної освіти дітей та їх батьків. Проте у цій непростій ситуації дітям варто давати не стільки інформацію, скільки здійснювати їх психологічну підтримку і формувати відчуття стабільності. Найчастіше за питаннями дітей, що стосуються війни, стоїть надія отримати від дорослих безпеку і стабільність.

Бойові дії на сході України розірвали багато сімей. Наприклад, мати з дитиною їде на мирні території, а її чоловік залишається вдома, в зоні АТО. Тобто діти залишаються з одним з батьків. Рідше їх залишають на піклування бабусь, дідусів та інших найближчих родичів. Такі діти знаходяться у стані емоційної (материнської) депрівації [3]. Материнська депрівація виникає тоді, коли недостатньо задовольняється одна з найсильніших і яскраво виражених потреб дитини – потреба в емоційному зв'язку та в позитивному спілкуванні зі значущими для нього людьми, перш за все, з матір'ю. Тип особистості, який у цьому випадку формується у дитини, можливо представити таким чином: інтелектуальне відставання, невміння вступати у важливі стосунки з іншими людьми, млявість емоційних реакцій, невпевненість у собі, аутизм (замкнутість на собі), неадекватна самооцінка. Тобто є очевидним, що зазначена категорія дітей потребує підвищеної уваги й допомоги з боку вчителів й психологів. Тільки за такою умови можлива хоть часткова компенсація емоційної ущербності дитини.

Комплексної допомоги (соціальної, психолого-педагогічної, матеріальної) потребують, так звані, кризові сім'ї (А. Капська). Це категорія сімей, в яких під впливом внутрішніх або зовнішніх факторів склалися несприятливі економічні, соціальні, психологічні обставини, або існує соціальна ізоляція, що тимчасово заважають батькам виконувати обов'язками щодо виховання своїх дітей або належним чином турбуватися про них [4].

Комунікативний компонент системи психолого-педагогічного супровіду молодших школярів із зони АТО пов'язаний із встановленням педагогічно доцільних, позитивних стосунків в системі «вчитель-учень», «учень-учень». Педагогічне спілкування вчителя початкових класів з молодшими школярами із зони АТО мусить бути позбавлено негативних оцінок суджень оскільки є недопустимою вторинна травматизація дітей. Не потрібно навішувати на таких дітей ярлик «проблемна» дитина. Важливо побачити в ній особистість, яка реагує на перенесену втрату й памятати, що значущою психологічною особливістю молодшого школяра є розвинутість мотиву «заохочення і уникнення невдач».

У процесі спілкування з учнями вчитель та психолог мусять сприяти, щоб усі діти в класі знали про те, що в якоїсь дитини постраждали чи загинули батько чи мати. Це дає можливість навчатися дітям висловлювати співчуття і дбайливо ставитися до тієї дитини, яка втратила когось із батьків. При цьому вчителю необхідно «вмикати» свої перцептивні механізми й розпізнавати ознаки, які вказують на те, що дитина переживає втрату або має депресивні прояви.

Педагогічне спілкування вчителя з молодшими школярами із зони АТО спрямовується на надання їм емоційної допомоги у засіб використання таких комунікативних технік, як-от: активне слухання, назва почуттів, розуміння бажань дитини, постановка питань, які спонукають дитину до розмови, встановлення відносин, що базуються на довірі, надання корисного та заохочувального зворотнього зв'язку, вміння концентрувати увагу на можливостях та рішеннях проблем, а не на самих проблемах, спостереження за поведінкою дитини тривалий час, розуміння та правильне використання невербальних засобів вияву почуттів, терпиме та неупереджене ставлення, чуйність та співчуття.

Вагомою умовою успішної адаптації молодшого школяра до нового шкільного колективу, до спілкування з одноліткіами в системі «учень-учень» є створення емпатійного середовища (термін О. Фаст). Діти почувають себе краще, коли бачать, що дорослі створюють середовище, в якому є повага та співчуиття. Цим дорослий доводить, що йому можна довіряти. Інакше діти не накопичують позитивних почуттів до свого оточення і до свого майбутнього. Інколи можна допомогти, просто вислухавши дитину. Можна запропонувати учням класу, у який прийшов «переселенець» розповісти про свій клас, школу, район чи місто. Дати можливість і дитині розповісти про себе та своє місто чи свій край, про особливості традицій, культуру та інше. Проте у багатьох дітей може

браќувати досвіду говорити про себе, і вони просто не знають слів, якими могли б описати, як і що вони відчувають. Дітям, які зазнали тяжких випробувань, зазвичай важко про них говорити. Діти, які дуже гостро відчули ворожнечу, можуть бути підозрілими, вони можуть не бажати спілкуватися тому, що побоюються, що їх за це будуть сварити. Деяким дітям буває соромно від того, що сталося. У такому випадку варто дуже тактовно запрошувати дітей до діалогу.

Педагог також може спонукати дітей, щоб вони написали про себе, про місце, звідки вони прибули, і про теперішні обставини життя, тобто вели такий щоденник або клейлі вирізки в альбом чи картинки про самих себе. Такі автобіографічні прийоми допомагають розвивати розуміння складних обставин та почуттів. Діти молодшого віку можуть малювати малюнки і разом з дорослими називати їх.

Таким чином, молодші школярі-переселенці – це особлива категорія дітей, що має фізіологічні, психологічні, педагогічні наслідки перенесеного «військового стресу». Це певні фобії, погана успішність або взагалі небажання навчатися, важка адаптація до нового соціуму, кризовий стан сім'ї, у якій виховується дитина, емоційна депрівація. Є очевидним, що такі діти потребують комплексної допомоги й підтримки з боку дорослих, які їх безпосередньо оточують. Уважаємо, що запропонована система психолого-педагогічного супровіду молодших школярів-переселенців може сприяти ефективному розв'язанню окреслених у представлений статті проблем. Подальшого вивчення потребує питання психолого-педагогічного супровіду депрівованих молодших школярів, що під час війни потрапили в освітні заклади інтернатного типу.

Список використаної літератури

- 1. Кузьмина Н. В.** Понятие «педагогическая система» и критерии ее оценки / Н. В. Кузьмина // Методы системного педагогического исследования : учеб. пособие / под ред. Н. В. Кузьминой. – Л., 1980. – С. 7 – 45.
- 2. Ожегов С. И.** Толковый словарь русского языка : 80 000 слов и фразеол. выражений / С. И. Ожегов. – 4-е изд., доп. – М. : ООО «А ТЕМП», 2006. – 944 с.
- 3. Лангмейер Й.,** Матейчек З. Психическая депривация в детском возрасте. – Прага, 1984.
- 4. Соціальний** супровід сімей, які оказалися в складних життєвих обставинах: Метод. посібник / [І. Д. Зверєва та ін.]. – К. : Держсоцслужба, 2006. – 104 с.

Желанова В. В. Система психолого-педагогічного супровіду молодших школярів-переселенці із зони АТО

У представлений статті розкрито систему психолого-педагогічного супровіду молодших школярів-переселенців із зони АТО. Висвітлено сутність феномену психолого-педагогічного супровіду. Схарактеризовано структурні складники пропонованої системи, що пов'язані з метою, суб'єктами супровіду, засобами педагогічної комунікації. Проаналізовано сутність функційних складників даної системи, а саме: гностичного, що

відбиває діагностико-аналітичні аспекти психолого-педагогічного супровіду; проектувального, який пов'язаний з процесом цілепокладання, планування, прогнозування очікуваних результатів; організаційного, спрямованого на створення системи умов для успішної адаптації дітей-переселенців та надання допомоги дітям та їх батькам, що мають різні проблеми; комунікативного, що відбуває специфічні особливості педагогічного спілкування з дітьми-переселенцями в системі «вчитель-учень», «учень-учень».

Ключові слова: система психолого-педагогічного супровіду, молодший школяр-переселенець, «військовий стрес», емоційна депрівация.

Желанова В. В. Система психолого-педагогического сопровождения младших школьников-переселенцев из зоны АТО

В представленной статье раскрыта система психолого-педагогического сопровождения младших школьников-переселенцев из зоны АТО. Освещена сущность феномена психолого-педагогического сопровождения. Охарактеризованы структурные составляющие предлагаемой системы, связанные с целью, субъектами сопровождения, средствами педагогической коммуникации. Проанализирована сущность функциональных компонентов данной системы, а именно: гностического, который отражает диагностико-аналитические аспекты психолого-педагогического сопровождения; проектировочного, который связан с процессом целеполагания, планирования, прогнозирования ожидаемых результатов; организационного, направленного на создание системы условий для успешной адаптации детей-переселенцев и оказания помощи детям и их родителям, имеющим различные проблемы; коммуникативного, который отражает специфические особенности педагогического общения с детьми-переселенцами в системе «учитель-ученик», «ученик-ученик».

Ключевые слова: система психолого-педагогического сопровождения, младший школьник-переселенец, «военный стресс», эмоциональная депривация.

Zhelanova V. V. Systema psychological and pedagogical support younger pupils settlers from the area counterterrorist operation

In the present article based on scientifically N. Kuzmina about the nature and structure of the education system as a set of interrelated structural and functional components disclosed system of psychological and pedagogical support younger pupils settlers from the area counterterrorist operation. Reinterpreted certain canons of psychology related to the crisis seven years, with the psychological characteristics of children of primary school age, with drivers age and capabilities of their personal development based on the so-called "syndrome of Donbass". Deals with the essence of the phenomenon of psychological and pedagogical support as systemic activity of primary school teacher and Psychologist, aimed at creating a comprehensive system of

organizational, psychological and pedagogical conditions which promote effective rehabilitation after perensenoho "war stress", prevention of mental and behavioral abnormalities, successful adaptation and integration children in the new society, normalization of family relations. Author determined structural components of the proposed system related to purpose entities, by means of educational communication. The essence of functional components of the system, namely the Gnostic reflecting diagnostic and analytical aspects of psychological and educational support; the design, which is associated with the process of goal-setting, planning, forecasting expected results; Organizational aimed at the creation of conditions for successful adaptation of children of immigrants and assist children and their parents with various problems; communicative, reflecting the specific characteristics of pedagogical communication with children settlers in the "teacher-student" "student-student."

Key words: system of psycho-pedagogical support, junior student-immigrant, "war stress", emotional depravatsiya.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2015 р.
Прийнято до друку 30.10.2015 р.
Рецензент – д.п.н., проф. Докучаєва В. В.

УДК 37.013

Ю. В. Ключан

ТРЕТИРУВАННЯ В ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СУТНІСТЬ, СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Статистичні дані в засобах масової інформації, оприлюднення відеозаписів знущань над дітьми в Інтернеті, збільшення кількості випусків соціальних проектів, програм по телебаченню («Один за всіх», «Говорить Україна», «Стосується кожного» тощо), присвячених обговоренню підліткової жорстокості, свідчать про загострення проблеми насилля в українському суспільстві. Особливо актуальна проблема третирування в підлітковому середовищі, оскільки підлітковий вік є критичним періодом життя людини. За несприятливих умов впливу найближчого оточення (сім'ї, школи, групи однолітків), трансляції в ЗМІ агресивно-активної форми поведінки особистості як нормальні, притаманні підліткам властивості у процесі становлення їх індивідуальності можуть виявитися в різноманітних негативних поведінкових девіаціях.

Явища третирування, «мобінгу», «булінгу» стали об'єктами дослідження багатьох зарубіжних (Н. Кроуфорд, Х. Лейман, Д. Ольвеус) та українських (О. Дроздов, К. Колодей, О. Корабльова) вчених. Зокрема

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(педагогічні науки)

№ 7 (296) жовтень 2015

Частина II

Відповідальний за випуск:
д. п. н., проф. **О. Л. Караман**
к. п. н., доц. **Я. І. Юрків**

Здано до склад. 30.09.2015 р. Підп. до друку 30.10.2015 р.
Формат 60x84 1/8.Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний.Ум. друк. арк. 33,6. Наклад 200 прим. Зам. № 158.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
пл. Гоголя, 1, м. Старобільськ, 92703. т/ф: (06461) 2-16-02.
e-mail: luguniv.info@gmail.com
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.